

Beste lezer,

Voor u ligt een reflectiedocument op het Advies Herijking Bekwaamheidseisen van de Leraar. Deze reflectie is opgesteld door een werkgroep van de Circle Inclusie van het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs/Comeniusnetwerk, bestaande uit docent-onderzoekers/innovators, lerarenopleiders uit het wetenschappelijk onderwijs (WO), hoger beroepsonderwijs (HBO) en middelbaar beroepsonderwijs (MBO). De werkgroep heeft het advies bestudeerd vanuit het perspectief van inclusie en wat lesgeven in een diverse samenleving vraagt van een leraar. De opmerkingen en vragen die tijdens deze analyse zijn ontstaan, zijn bedoeld als een constructieve bijdrage aan het herijkingproces. Zij vormen een uitnodiging om de bekwaamheidseisen waar nodig verder aan te scherpen en aan te vullen met kennis, vaardigheden en houdingen die bijdragen aan inclusief en kwalitatief hoogwaardig onderwijs voor alle leraren, leerlingen en studenten.

Inleiding

De herijking van de bekwaamheidseisen¹ van de leraar biedt een belangrijk moment om stil te staan bij wat het leraarschap vandaag de dag vraagt. Tijdens het gesprek met leden van de Circle Inclusie van het Comeniusnetwerk is uitgebreid gereflecteerd op het voorliggende document. De uitwisseling leverde waardevolle inzichten op over het beeld van een leraar dat het stuk oproept, welke elementen versterkt kunnen worden en welke vragen verdere verkenning behoeven. Daarbij is benadrukt dat het document van de herijking van de bekwaamheidseisen een duidelijker inleidend kader nodig heeft: waarvoor is het bedoeld, hoe moet het gelezen worden en wat betekent het voor leraren én voor iedereen die om hen heen staat?

Aanleiding en algemene indruk

De circleleden merkten op dat de nadruk in de tekst sterk ligt op kennis en vaardigheden. Daarmee blijven de relationele, morele en pedagogische dimensies van het beroep relatief onderbelicht. Het leraarschap is meer dan het beheersen van vakinhoud en didactiek; het is een beroep waarin waarden, mensbeeld en maatschappelijke verantwoordelijkheid een centrale rol spelen. Inclusiviteit komt in het document pas laat aan bod, terwijl het in de dagelijkse praktijk juist een fundamentele en doorlopende opdracht voor de leraar is. Ook werd benoemd dat het document weinig aandacht heeft voor de invloed van de schoolcultuur en de bredere context waarin leraren werken. Die context is in hoge mate bepalend wat leraren daadwerkelijk kunnen waarmaken en welke ondersteuning zij nodig hebben².

¹ Herijking Bekwaamheidseisen voor de Leraar samengesteld door Algemene Onderwijsbond (AOB), CNV Onderwijs, de Beroepsvereniging MBO (BVMBO), de Federatie van Onderwijsvakorganisaties (FvOv) en het Platform Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs (Platform VVVO).

² Snoek, M., de Wit, B., Dengerink, J., van der Wolk, W., van Eldik, S., & Wirtz, N. (Eds.) (2017). Een beroepsbeeld voor de leraar: over ontwikkelrichtingen en groei van leraren in het onderwijs. Steunpunt Opleidingsscholen

Waarden, vorming en het morele kompas

In een diverse en soms gespannen samenleving is de vraag essentieel hoe je je verhoudt tot de ander. Leraren dragen bij aan de vorming van leerlingen tot betrokken burgers die zich uitgenodigd voelen om hun unieke bijdrage te leveren aan de samenleving. Deze vormende taak vanuit een moreel kompas verdient een duidelijkere plek in het beroepsbeeld. Daarnaast geeft het document weinig richting voor situaties waarin waarden botsen of door de politiek/media ingegeven maatschappelijke spanningen de klas binnenkomen. Scholen, opleidingen en leraren hebben behoefte aan handvatten om hiermee om te gaan, juist omdat deze vragen zich in de levende en veranderlijke praktijk van het onderwijs aandienen³. Dit vraagt ook om professionele ruimte en structurele momenten voor overleg binnen teams.

Inclusie en spanning tussen waarden

De Circle erkent de spanning tussen verschillende waarden, zoals vrijheid van onderwijs en gelijke behandeling. Inclusie wordt breder benaderd dan culturele diversiteit alleen: ook fysieke toegankelijkheid, veiligheid, representatie en een gevoel van '*belonging*' spelen een rol⁴. De circleleden benadrukken dat inclusie geen vaste definitie kent, maar een voortdurende dialoog vereist, zowel in de klas als in het lerarenteam. Begrippen als '*sense of belonging*' en '*uniciteit*' zijn belangrijke bouwstenen voor een inclusieve leeromgeving. Tegelijkertijd bevat elke definitie ook grenzen. Het gesprek hierover moet centraal staan in iedere eigen context van een school of vakgroep. Cultureel responsief lesgeven is een benadering die diversiteit als bron voor leren ziet, maar waar veel leraren zich nog onvoldoende op voorbereid voelen⁵. Dit raakt aan de bredere vraag hoe het onderwijssysteem leraren socialiseert in bestaande routines en impliciete aannames, waardoor inclusie en kansgelijkheid onder druk blijven staan.

Behoefte aan pedagogische handvatten

Veel leraren ervaren handelingsverlegenheid wanneer waarden botsen of wanneer maatschappelijke thema's die spanning geven, de klas binnenkomen⁶. De Circle pleit voor meer aandacht voor de pedagogiek van het ongemak: leren omgaan met spanning, verschil en onzekerheid. Het vraagt om specifieke pedagogische vakkennis en vaardigheden, concrete voorbeelden en handelingsperspectieven. Daarbij wordt benadrukt dat het kunnen omgaan met spanningen niet alleen een individuele verantwoordelijkheid is, maar ook vraagt om gezamenlijke oordeelsvorming binnen lerarenteams. Professionaliseringsruimte en overlegmomenten zijn hiervoor essentieel en zouden structureel gefaciliteerd moeten worden.

³ Van Kan, C., (2021) De waarde(n) van onderwijs Het primaat binnen de pedagogische professionaliteit van leraren

⁴ Van den Bergh, L., Diemel, K. en van der Sommen, I. (2023). Sense of belonging in beeld: een photovoicestudie in het hoger beroepsonderwijs, Tijdschrift voor Hoger Onderwijs 41(2), 68–83, DOI 10.59532/tvho. v41i2.15689

⁵ Alhanachi, S. (2023). Creating space for culturally responsive teaching: A multi-method study in Dutch secondary education. [Doctoral Thesis, Erasmus University Rotterdam].

⁶ Tiekstra, M., Volman, M., Karssen, M. en Van Eck, E. (2022) Diversiteit in de klas leren benutten Universiteit van Amsterdam Eindrapportage Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam

De rol van de leraar en de relatie met leerlingen en studenten

De relationele dimensie van het leraarschap is van belang. Studenten herinneren zich vooral de klik die zij hebben ervaren met een leraar, niet de methode of het boek. Het zijn leraren⁷ én schoolleiders⁸ die het verschil maken. Het document benoemt deze rollen slechts beperkt, terwijl de relatie tussen schoolleider, leraar en leerling/student een van de sterkste pijlers van goed onderwijs is. Ook representatie, wie voor de klas staat, doet ertoe. Rolmodellen dragen bij aan voorbeeldgedrag, veiligheid en '*sense of belonging*'. Tegelijkertijd behoeven leraren zelf ook gezien en ondersteund te worden om deze relationele rol te kunnen vervullen. Leraren werken nooit los van hun omgeving: zij bewegen voortdurend tussen klas, team, school, ouders, samenleving en maatschappelijke organisaties.

Structurele voorwaarden en realisme

Een belangrijk aandachtspunt is de balans tussen individuele verantwoordelijkheid van de leraar en structurele randvoorwaarden. Het document legt veel nadruk op wat de leraar moet kunnen, maar minder op wat daarvoor nodig is in termen van ondersteuning en professionalisering op een school of opleiding en binnen de schoolcultuur. Het is de vraag of het geschetste beroepsbeeld realistisch is voor een startende leraar. Veel beginnende leraren staan er alleen voor, voelen zich eenzaam en komen in een overlevingsstand terecht, zoekend naar orde en duidelijkheid over verwachtingen⁹. Pas later in hun loopbaan ontstaat ruimte om te zien dat veel van hun vragen ook diversiteits- en pedagogische vraagstukken zijn. Het expliciet benoemen van randvoorwaarden in het beroepsprofiel kan helpen om verwachtingen en haalbaarheid in balans te brengen. Daarbij hoort ook het erkennen dat kwalificatie geen eindpunt is maar een start van een doorlopende ontwikkeling, die structureel gefaciliteerd moet worden.

Conclusie: Pedagogiek als kern

De pedagogische dimensie voor (inclusief) onderwijs is een fundament van de docentbekwaamheid. De vraag is wanneer iemand pedagogisch competent is en hoe dit een continu proces van professionalisering blijft? De huidige bekwaamheidseisen voor de leraar suggereren een '*fixed in time*'-benadering, terwijl het juist om voortdurende ontwikkeling gaat. Meer aandacht voor het pedagogische domein vanuit de uitdagingen die een inclusieve wereld aan leraren stelt, gaat bovendien ook over de professionele vorming van leraren. In de herijking zou meer expliciete aandacht kunnen zijn voor het vormende aspect van de leraar zelf, waarbij de opdracht van het streven naar een inclusief en rechtvaardig onderwijs in termen van concrete bekwaamheidseisen wordt beschreven.

Circle Inclusie, juni 2026

K. Verouden, K. Lanting, Y. Lienga, J. Schmidt-van Wijk, D. Zbeida, L. Klavina, R. Broekman, P. Pos

⁷ MinOCW (2022) Leraarstrategie, brief aan de 2^e kamer Minister OCW R.Dijkgraaf & Staatssecretaris D. Wiersma

⁸ VO-raad (2026) Staat van het Onderwijs 2026: De schoolleider maakt het verschil <https://www.vo-raad.nl/nieuws/staat-van-het-onderwijs-2026-de-schoolleider-maakt-het-verschil>

⁹ Van Nuland, E., Cornel, S., en Scheeren, J., (2022) Rapport – Uitval startende docenten, Voion arbeidsmarkt en opleidingsfonds voortgezet onderwijs.